

oružjem i na konju. Očito su pod tim stećcima pokopani pripadnici junačkih pokoljenja što su voljela lov, zabavu i viteške igre.

U borbi za održanjem posjeda jadranske obale Ugarska se je sukobila s Venecijom i našla u njoj tvrdokornog i pogibeljnog takmaca, koji joj rano ugrabi Zadar i nekoje otoke kao strategijska uporišta za osiguranje mletačke plovidbe i trgovine po Jadranu od zasjeda. Sve do XV vijeka vodiće se borba za dalmatinsko primorje između dužda i ugarskohrvatskog kralja. Gradovima u primorju, Splitu, Trogiru, Zadru i Šibeniku ova je borba dobro došla. Pogodovani od slabih vladara Arpadova roda, koji su u gradovima imali svoja jedina vrata na more, oplođeni mnogostrukim dodirima sa suprotnom obalom Italije, i obnovljeni prilivom svježeg krvi iz okolice doživješe dalmatinski gradovi u XIII i XIV vijeku, zlatni period slobode, blagostanja i cvata.

Blagostanje gradova u ovo doba ogleda se u broju i u sjaju sačuvanih spomenika, a političkoj slobodi gradova odgovara originalnost kojom dalmatinska romanika prerađuje utjecaje što na istočnu obalu Jadrana dopiru iz raznih krajeva Italije. Pored neminovnih utjecaja graditeljstva i skulpture Lombardije, koja je vodila kolo u srednjevjekovnoj umjetnosti Italije, vidljivi su u dalmatinskim spomenicima srednjeg vijeka uplivi umjetnosti bogatih gradova Apulije i ankoni-tanske Marke, s kojima su dalmatinski gradovi, upravo u to doba, sklapali ugovore trgovine i prijateljstva. Začudo malo i kasno susretamo, u ovom periodu utjecaj Venecije.

Romanika u Dalmaciji jest umjetnost katedrala. Biskupska je čast bila znak pune gradske samostalnosti, pa se je municipalni ponos gradova takmičio u dizanju što veće i što ljepše katedrale. Crkveno graditeljstvo u konzervativnoj Dalmaciji ostalo je međutim i dalje vjerno osnovi jednostavne bazilike na tri broda sa polukružnim apsidama, koju je srednji vijek bio naslijedio od crkvene umjetnosti prvih kršćana. Složene i bogate osnove savremenih katedrala drugih zemalja, njihovi monumentalni razmjeri, višestruki zvonici, bogata predvorja i raščlanjena svetišta ostadoše u Dalmaciji nepoznati.

Katedrale zrele romanike u Dalmaciji razlikuju se od prvih benediktinskih bazilika i starohrvatskih katedrala XI vijeka samo bogatijom arhitektonsko-plastičnom dekoracijom i svodovnom konstrukcijom. Bogato skulptirani portali i veliki okrugli prozori na kolo probijaju pročelja, a kićeni vijenci, nizovi slijepih arkadica i otvorene galerije lombardskog karaktera rese zidove romaničkih crkava u Dalmaciji. U unutrašnjosti crkava laki okrugli stubovi i masivni pravokutni piloni podržavaju svodove, što su prebačeni samo nad pobočnim brodovima;